חבל הצלה למשטר: המחיר המסוכן של הסדרת הגרעין האיראני

written by ד"ר יוסי מנשרוף | 25.11.2026

שתי המערכות הצבאיות האחרונות נגד איראן המחישו את עוצמתה של ישראל ואת יכולתה לפגוע בצמרת המשטר, ביכולותיו ובתשתיותיו הצבאיות, אף שהיקף הלחימה הושפע גם מהסתייגויות אמריקניות. עם זאת, הן גם המחישו את המורכבות הכרוכה בהתמודדות עם הרפובליקה האסלאמית: המשטר שרד, מוסדותיו נותרו על כנם, והאיום שהוא מציב בפני ישראל טרם הוסר.

מכאן נובעת שאלה אסטרטגית חשובה: כיצד יש לפעול מול איראן בהמשך? אולם לצד השאלה אם ניתן להשיג באמצעות מערכה צבאית נוספת את היעדים שלא הושגו עד כה, יש גם לשאול: מה יהיה מחירה של הסדרה מדינית שתאפשר למשטר להתאושש?

הדיון בנושא איראן נוטה להתמקד בשאלת הגרעין, ובצדק. האפשרות שאיראן תשיג נשק גרעיני ותהפוך את יכולתה זו למרכיב מרכזי בהרתעתה היא איום חמור על ישראל ועל היציבות האזורית ואף על היציבות העולמית.

אלא שהצבת הגרעין במרכז הדיון אינה צריכה לטשטש את אופיו הרחב של האיום האיראני. הרפובליקה האסלאמית אינה רק מדינה השואפת להבטיח את ביטחונה באמצעות יכולות צבאיות מתקדמות. מאז הקמתה היא מקדמת תפיסת עולם אידאולוגית המבוססת על התנגדות לסדר האזורי הקיים, על ייצוא המהפכה האסלאמית ועל שלילת זכות קיומה של ישראל. חזון השמדת ישראל אינו נספח שולי למדיניות המשטר, אלא אחד מעקרונות היסוד של האידאולוגיה המכוננת שלו.

לא רק הגרעין

המשמעות היא שגם אם יושג הסכם שירחיק את איראן מנשק גרעיני לתקופת מה, אין בכך כדי לפתור את הבעיה האסטרטגית שלפניה ניצבת ישראל. המשטר יוסיף להחזיק באידאולוגיה העוינת לישראל, ביכולות טילים בליסטיים, בתעשיות צבאיות ובשאיפה לשקם את רשת השלוחים האזורית שלו.

אלה אינם איומים נפרדים לחלוטין: הם משלימים זה את זה ומאפשרים לטהרן לקדם את יעדיה באמצעות שילוב של כוח צבאי ישיר, פעילות חשאית, חימוש ארגוני טרור באמצעי לחימה מתקדמים ולחץ מדיני.

לכן, הסכם שיטפל במלאי האורניום המועשר, בצנטריפוגות ובפיקוח הבין-לאומי, אך יותיר את

יתר מרכיבי העוצמה האיראנית ללא מענה, יהיה לכל היותר הסדר חלקי. הוא עשוי להעניק לישראל הקלה זמנית בסוגיה הגרעינית, אך לא בהכרח יביא לצמצום האיום הכולל.

יתרה מכך, אם ההסכם יאפשר למשטר לשקם את יכולותיו הצבאיות ואת מערך השלוחות שלו, הוא עלול להחריף את האיום על ישראל בטווח הארוך.

הסרת הסנקציות: חבל הצלה למשטר

אחת הסוגיות המרכזיות שיש לבחון במסגרת כל הסדר היא התמורה הכלכלית שתינתן לאיראן. הסרת סנקציות, שחרור נכסים מוקפאים, הגדלת הכנסות הנפט וחידוש הגישה למערכת הפיננסית הבין-לאומית אינם רק הישגים כלכליים לטהרן. הם עשויים להפוך למשאב אסטרטגי שיאפשר למשטר להתאושש מהפגיעות שספג.

יש לזכור שמשמרות המהפכה אינם רק גוף צבאי וביטחוני, אלא גם מוקד כוח כלכלי ופוליטי משמעותי. הקלה כלכלית עשויה להרחיב את המשאבים העומדים לרשותם ולסייע להם לשקם את התעשיות הצבאיות, לחדש ולשדרג את מערכי הטילים והכטב"מים, לפתח אמצעי לחימה ולחזק את יכולותיהם המבצעיות. היא עשויה גם לאפשר לטהרן להרחיב את הסיוע הכלכלי והצבאי לשלוחיה, ובראשם חזבאללה, ולשמר את יכולתה להפעיל לחץ על ישראל באמצעות זירות נוספות. בבוא היום, כשטהרן תסיק שהבשילה השעה, היא עלולה לקדם את חזון השמדת ישראל, שהמנהיג מג'תבא קבע שעליו להתממש עד 2040.

אין פירוש הדבר שכל הכנסה נוספת שתגיע לקופת המדינה האיראנית תופנה ישירות למימון פעילות צבאית או טרור. אמנם יש הטוענים שהמשטר האיראני הצליח להרחיב את תקציב משמרות המהפכה ואת השקעותיו בתעשיות הצבאיות גם בתקופות של סנקציות חמורות, ולכן אין הכרח שהסרתן תוביל בהכרח להגדלת התמיכה בארגוני הטרור.

ואולם, אין בכך כדי לשלול את היתרון האסטרטגי שיפיק המשטר מהרחבת מקורות ההכנסה שלו. הסרת הסנקציות תגדיל את המשאבים ואת מרחב התמרון הכלכלי של טהרן, ותאפשר לה להתמודד עם צרכים אזרחיים בלי לגרוע בהכרח מתקציב הביטחון. הדבר גם יקל עליה לשקם את יכולותיה הצבאיות ולשמר את מערך השלוחות שלה. השאלה אינה אם הסנקציות מנעו מהמשטר לפעול, אלא באילו תנאים הוא יוכל לפעול ביתר חופשיות ובעוצמה גדולה יותר.

הסכם גרעין שיביא להסרת הסנקציות ולהזרמת הכנסות נוספות לאיראן עלול לשחוק חלק ניכר מהישגי המערכה הצבאית והמצור הימי. הלחץ הכלכלי המצטבר כבר נותן את אותותיו: התייקרות הדלק, חידוש הפסקות החשמל, מחסור בדלק לתחנות הכוח, פגיעה קשה בפעילות התעשייתית ובתעסוקה, ואף קיצוב קמח בשלושה מחוזות במדינה.

קשיים אלה, לצד הפגיעה בהכנסות הנפט, שהן מקור הכנסה מרכזי למימון תקציב המשטר, מצמצמים את המשאבים העומדים לרשותו ומעצימים את הלחץ הציבורי והלחץ הפנימי על

ההנהגה בטהרן. הסרת הסנקציות והרחבת מרחב התמרון הכלכלי של המשטר יאפשרו לו להקל את המצוקה הכלכלית, לצמצם את הלחץ עליו ולשקם את יכולותיו.

בכך עלול הסכם גרעין להעניק למשטר חבל הצלה כלכלי ולכרסם בהישגים שנוצרו באמצעות המערכה והמצור, דווקא בשעה שהלחץ המצטבר מאיים על יציבותו.

הסדרה שתאריך את חיי המשטר

למשמעות הכלכלית של הסכם יש גם ממד פנימי. המשטר האיראני מתמודד עם משבר כלכלי וחברתי עמוק, שחיקה בלגיטימציה הציבורית ותסכול נרחב בקרב אזרחיו, המחלחל במידה מסוימת גם לבסיס התמיכה של המשטר.

הסדרה שתאפשר לאיראן לשוב ולהפיק הכנסות משמעותיות עשויה לסייע להנהגה לצמצם חלק מהלחצים הללו, לממן את מנגנוני הביטחון והדיכוי ולשדר לציבור שהצליחה לחלץ את המדינה מהבידוד הבין-לאומי. היא אף עשויה לאפשר לה להציג את הישגיה המדיניים כהוכחה לניצחונה וליכולתה להבטיח את שרידותה.

מכאן גם עולה טעות אפשרית בהנחה שהחלשת המשטר אינה יעד מעשי משום שאין ודאות שתוביל להפלתו. אכן, אין לישראל יכולת להבטיח את קריסת הרפובליקה האסלאמית, ושינוי פוליטי באיראן תלוי בראש ובראשונה בדינמיקה הפנימית וביכולתם של אזרחי המדינה להתקומם ביעילות נגד השלטון.

ואולם אין פירוש הדבר שעל ישראל לוותר על מדיניות שתכביד על המשטר ותצמצם את יכולתו לבצר את שלטונו. החלשתו היא יעד בעל ערך בפני עצמו, גם אם לא תוביל בהכרח לשינוי משטר.

לקחי העבר והסכנה

הסכם הגרעין משנת 2015 ממחיש את הפער בין הסדרה בתחום הגרעין לבין שינוי בהתנהלות האסטרטגית של איראן. ההסכם הטיל מגבלות על תוכנית הגרעין והביא להקלה כלכלית משמעותית. בשנת 2016, לאחר הסרת הסנקציות, צמח התמ"ג האיראני ב-13.4%, אך הצמיחה במגזר הלא-נפטי הסתכמה בכ-3.3% בלבד.

הפער ממחיש עד כמה נשענה ההתאוששות הכלכלית על חזרת הנפט האיראני לשוק העולמי. עם זאת, בניגוד לציפיית ממשל אובמה, ההסכם לא חולל שינוי מהותי בתפיסת העולם של המשטר, בתמיכתו בשלוחותיו או במדיניותו האזורית. יתרה מכך, בספטמבר 2015, כחודשיים לאחר חתימת ההסכם, הציב לראשונה מנהיג איראן דאז, עלי ח'אמנהאי, יעד שלפיו ישראל לא תתקיים בעוד 25 שנה יעד שבנו, מג'תבא, שב ואישר לאחר מינויו למנהיג.

לכן, הסכם עתידי צריך להיבחן לא רק לפי מידת הצלחתו בהגבלת ההעשרה או בהוצאת חומר בקיע מאיראן, אלא גם לפי השאלה מה יאפשר למשטר לעשות עם המשאבים שיקבל בעקבותיו. הסדרה שאינה כוללת מענה ליכולות הטילים, לתעשיות הצבאיות ולפעילות האזורית של איראן עלולה להותיר את ישראל מול אותה תפיסת איום, אך עם משטר בעל משאבים רבים יותר למימושה.

אין הכרח לבחור

הצגת החלופות באופן המרמז כאילו ישראל חייבת לבחור בין מערכה צבאית נוספת לבין הסכם מדיני אינה מדויקת. אין לשלול חידוש של המערכה הצבאית נגד איראן, אם המשטר יפעל לשקם את יכולותיו הצבאיות ולהגיע לרמת התחמשות שתציב בפני ישראל איום בלתי נסבל, או יקדם מחדש את תוכנית הגרעין באופן שיחייב תגובה. עם זאת, מערכה נוספת צריכה להישען על יעדים אסטרטגיים מוגדרים ועל הערכה שניתן להשיגם. בד בבד, גם הסדרה אינה פתרון בפני עצמה, ויש לבחון את מחירה ואת השלכותיה ארוכות הטווח.

ישראל יכולה לקדם עם ארצות הברית מדיניות המשלבת לחץ כלכלי ומדיני מתמשך, סיכול התעצמות צבאית ופגיעה ביכולות הייצור וההצטיידות של איראן. לצד זאת, יש לחזק את שיתוף הפעולה הביטחוני עם ארצות הברית ולשמר את חופש הפעולה המבצעי. במקביל, עליה להמשיך לפעול לחיזוק יכולותיה המודיעיניות והמבצעיות ולקדם שינוי פוליטי באיראן באמצעות סיוע לעם האיראני.

כחלופה להסכם שיזרים משאבים לקופת המשטר, על ישראל לקדם מול ממשל טראמפ מדיניות של לחץ כלכלי מרבי, תוך מיצוי חלון ההזדמנויות שנותר לכהונתו. יש לפעול יחד עם וושינגטון להידוק טבעת החנק הכלכלי סביב המשטר: לאכוף בנחישות את הסנקציות הקיימות. נוסף על כך, יש לפגוע ברשתות הברחת הנפט ובמערכי המימון של משמרות המהפכה, ולהפעיל לחץ מדיני כדי להעמיק ככל האפשר את בידודה של טהרן.

בד בבד, על ישראל וארצות הברית לשמר את אמינות האיום הצבאי כלפי המשטר האיראני, כדי להותירו במצב של "לא מלחמה ולא שלום", המכביד על כלכלתו ומעמיק את הלחצים הפנימיים עליו.

במקביל, יש להיערך לאפשרות שטהרן היא שתיזום מתקפת פתע בניסיון לצאת מהמצב הקשה שאליו נקלעה. לא לחינם כתב העיתונאי האיראני עלי קלהכי ב-8 באוקטובר: "עבור כלכלת איראן, מצב של 'לא מלחמה ולא שלום', שכעת מלווה במצור ימי ואווירי, גרוע מכל מלחמה. המצב הנוכחי אינו יכול ואסור שיימשך".

המשטר שואף לצאת מהמצב הבעייתי הזה, שאותותיו הכלכליים כבר מעלים את רמת המתיחות הפנימית במדינה ומאיימים להוציא שוב את הציבור לרחובות. המענה של המשטר לתחושת האיום הפנימי ניכר בחודשים האחרונים בקמפיין "ג'אן-פדא" (מוכנים להקריב את נפשם),

שבמסגרתו הוא מגייס את תומכיו ומעניק להם הכשרות צבאיות.

אסור להסתפק בשקט זמני

המשטר האיראני שואף להשמיד את ישראל, ולא ניתן להניח שהשאיפה הזאת תיעלם בעקבות הסכם גרעין או בעקבות חילופי גברי בצמרת. מבחינת ההנהגה בטהרן, שימור המשטר והמשך קידום חזונו האידיאולוגי אינם יעדים סותרים, אלא שני צדדים של אותה תפיסת עולם. דווקא משום כך, יש חשיבות רבה לשאלה אילו משאבים יעמדו לרשותו בשנים הבאות.

ישראל אינה יכולה להבטיח את הפלת הרפובליקה האסלאמית, אך היא יכולה וצריכה להימנע מסיוע לייצובה ולשיקומה.

השאלה המרכזית אינה רק כמה זמן יידחה הפרויקט הגרעיני האיראני, אלא באיזה מצב תימצא ישראל בעוד חמש או עשר שנים. האם תעמוד מולה איראן מוחלשת, שמשאביה ויכולותיה הצבאיות צומצמו, או משטר שהתאושש מהמערכות האחרונות, נהנה מהכנסות מחודשות ומסוגל להמשיך לקדם את שאיפותיו האזוריות והאידיאולוגיות?

אסור לישראל להסתפק בהסכם שיקנה לה שקט זמני, אך יעניק למשטר האיראני את המשאבים הדרושים לו כדי להמשיך במלחמתו נגדה. הסדרת הגרעין אינה הסדרת האיום האיראני, והארכת חיי המשטר אינה יכולה להיחשב הישג אסטרטגי מבחינת ישראל.

פורסם בישראל היום, בתאריך 25 בנובמבר 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.